

عهد کتاب (۳)

نسیم حسنی

| ۲۵۳-۲۵۸ |

عهد کتاب بخش جدیدی در مجله «آینه پژوهش» است که در آن به معرفی کتاب‌های تازه در حوزه مطالعات اسلامی، مطالعات ادیان، تاریخ، فرهنگ و هنر جوامع مسلمان می‌پردازیم. اولویت در معرفی کتاب‌هایی است که به فارسی ترجمه نشده‌اند و از سوی ناشران معتبر دانشگاهی منتشر شده‌اند.

دو کتابی معرفی شده در این شماره عبارت‌اند از:

عربستان پیش از اسلام: جوامع، سیاست‌ها، آیین‌ها و هویت در اواخر عصر باستان

دین، شرق‌شناسی و مدرنیته: جنبش‌های مهدوی ایران و جنوب آسیا

Book Offer (3)

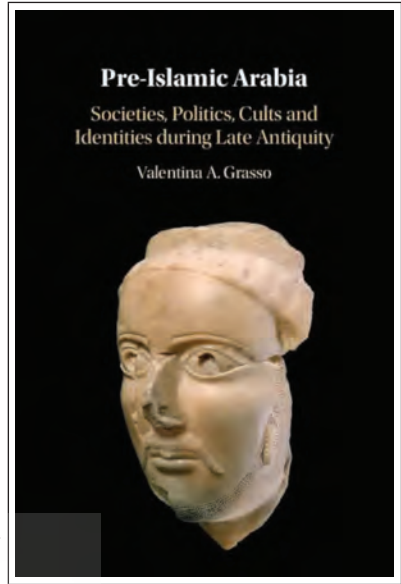
Nasim Hassani

The Book Offer is a new section in the «Ayeneh Pazhouhesh» Journal, dedicated to introducing new books in the fields of Islamic studies, religious studies, history, culture, and art in Muslim societies. Our priority is to introduce books that have not been translated into Persian and have been published by reputable university publishers.

Two books introduced in this issue are:

Pre-Islamic Arabia: Societies Politics Cults and Identities during Late Antiquity
Religion, Orientalism and Modernity: Mahdi Movements of Iran and South Asia

Grasso, Valentino A. *Pre-Islamic Arabia: Societies, Politics, Cults and Identities During Late Antiquity*. Cambridge University Press, 2023

مقدمه

هدف این متن، ارائه بررسی و تحلیلی از کتاب ولنتینا ای. گراسواست؛ کتابی که گزارشی است همه جانبه و تحقیقی درباره شبه جزیره عربستان. تمرکز کتاب بیشتر بر دوره حیات دگرگونی میان قرون سوم و هفتم است؛ یعنی زمانی که عربستان در مرزهای میان سه امپراتوری بزرگ روم، ایران و اکسوم قرار داشت. نویسنده چارچوبی تفسیری برای فهم و صورت بندی انتخاب نخبگان عرب که برخی مدافع یهودیت شدند و برخی دیگر به اسلام یا مسیحیت گرویدند، ارائه می دهد. کتاب اولین تک نگاری تخصصی و رساله دکتری نویسنده است. دلیل اصلی برای نوشتن این مرور از طرفی جامع بودن پژوهش و النتینا گراسو و از طرف دیگر ارائه و متن روان و سلیس اوست. افزون بر این خواندن این متن برای فهم دنیای عرب پیش از اسلام ضروری است. گراسو در استفاده از منابع مختلف (تاریخی، باستان شناسی و ادبی) برای روشن کردن تأثیر متقابل پیچیده بین نیروهای پیشاعربی، محلی و خارجی بسیار موفق بوده است.

مرور کتاب

کتاب به خوبی نوشته شده است و نویسنده برای جلوگیری از تکراری شدن یا نا کامل ماندن، مباحث کتاب را به چند بخش تقسیم کرده است. کتاب با وجود مقدمه و نتیجه، هفت فصل دارد. نویسنده در مقدمه قصد و هدف خود از ارائه پژوهش هایش را می گوید و سپس حوزه هایی را معرفی می کند که قرار است در فصول بعدی مورد بحث قرار گیرند. کتاب به کاوشی در تحولات فرهنگی و سیاسی عربستان پیش از اسلام می پردازد و نویسنده استدلال می کند تغییر مذهب محتاطانه حاکمان

عرب عموماً پیرو روندی در اواخر دوران باستان است که هدف آن تمرکز بیشتر بر دوره گذار سه امپراتوری با اتخاذ موضعی بی طرف در برابر پیشرفت آنان است. فصل اول کتاب سه بخش دارد: بررسی اجمالی پژوهش‌های پیشین و منابع موجود درباره موضوعات مربوط، بحث درباره معنای واژگان «عرب‌ها» و «عرب» از دوران باستان تا برآمدن اسلام و بخش سوم نیز به معنای این اصطلاحات در دوران‌های پیشین اختصاص دارد. فصل دوم تحلیل و بررسی پیش‌زمینه سیاسی عربستان شمالی از «صحرای سوریه تا نجد» میان قرون سوم و پنجم است. فصل سوم شرح برآمدن یهودیت در پادشاهی حمیر در جنوب عربستان در همان بازه زمانی پیشین است. فصل چهارم ادامه رخدادهای فصل پیشین را روایت می‌کند و تمرکز بر ورود مسیحیت و جای‌گذاری عوامل اقتصادی دارد. فصل پنجم بسط یافته‌های فصل چهارم است و بر دو فدراسیون یعنی پادشاهی نصریان و غسانیان تمرکز می‌کند. فصل ششم بحث را بی‌درنگ به حجاز می‌برد و جوامع مذهبی مختلف در دوران محمد را بررسی می‌کند. فصل پایانی جمع‌بندی فصول پیشین است و به نشانه‌های زمینه سیاسی و فرهنگی می‌پردازد و آنها را به عربستان پیش از اسلام وصل می‌کند. یکی دیگر از جنبه‌های با اهمیت کتاب، ارائه کتاب‌نامه، نمایه و اختصارات تمام و کمال است.

نقاط قوت و محدودیت‌ها

سبک نویسندگی گراسوروان و گیراست که باعث می‌شود کتاب او برای خوانندگان مختلف از جمله دانشجویان، آکادمیسین‌ها، استادان و تاریخ‌نگاران جذاب باشد. سبک سلیس و خوش‌خوان کتاب همچنین می‌تواند خواننده معمولی و علاقمند به بحث‌های مربوط به پیش‌زمینه تاریخی و اجتماعی شبه جزیره عربستان را به خود جذب کند. رویکرد بینارشته‌ای گراسو از دیگر نقاط قوت حائز اهمیت کتاب است. با استفاده از درآمیختن منابع تاریخی، باستان‌شناسی و ادبی، گراسو قادر است تحلیلی جامع و کامل از وضعیت سیاسی اجتماعی، مذهبی و چشم‌انداز فرهنگی منطقه ارائه دهد. این رویکرد همچنین گراسو را قادر کرده است بصیرت‌های جدیدی ارائه کند و روایت‌های مرسوم را زیر سؤال ببرد؛ در نتیجه کتاب او را تبدیل به اثری ارزشمند در این حوزه می‌کند. از آنجاکه گراسو توانسته است چنین خوانش مهمی از این مسائل با بیانی روان و خوش‌خوان ارائه دهد و با این وجود از ارزش‌های پژوهشی کارش چیزی کم نشود، باید او و اثرش را ستود.

با این وجود این کتاب بدون نقاط ضعف نیز نیست. گرچه روش‌شناسی بینارشته‌ای گراسو تحسین‌برانگیز است، در مواقعی تکیه او بر برخی منابع وی را به سمتی سوق داده است که بیش از حد بر برخی جنبه‌های عربستان پیش از اسلام تأکید گذارد؛ جنبه‌هایی چون زبان، سنت و آداب و رسوم. در جایی دیگر اتکا به منابع ادبی باعث تأکید بیش از حد بر جامعه عربستان پیش از اسلام شده است و سهم پژوهش‌های باستان‌شناسانه نادیده گرفته شده است. ادغام قوی تر داده‌های باستان‌شناسی می‌توانست تصویری غنی‌تر و کامل‌تر از منطقه در اواخر دوران باستان ارائه کند.

اگرچه او تأثیر قدرت‌های خارجی مانند امپراتوری‌های روم و ایران بر وضعیت سیاسی-اجتماعی منطقه را مورد بحث قرار می‌دهد، تأکید کمتری بر چگونگی شکل‌دهی این تعاملات به زندگی فرهنگی و فکری شبه جزیره وجود دارد.

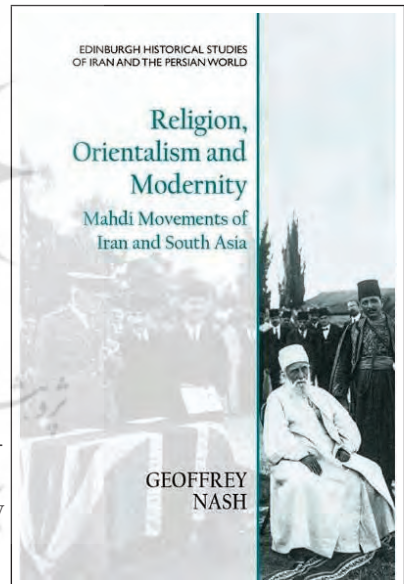
جمع‌بندی

در این متن مروری مفصل بر کتاب گراسودا اشتیم. در مجموع کتاب وضعیت دنیای عرب پیش از اسلام از قرن سوم تا پنجم را بحث کرده است. در مرور این پیشنهاد مطرح شد که کاوش عمیق‌تری درباره تبادلات فرهنگی، از جمله انتقال ایده‌ها، سنت‌های هنری و نوآوری‌های فناوری نیاز است که می‌تواند لایه دیگری از پیچیدگی را به تحلیل‌های موجود در کتاب اضافه کند که فکرمی‌کنم کمبودش در کتاب حس می‌شد.

گناه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

Geoffrey Nash, Religion, Orientalism and Modernity: Mahdi Movements of Iran and South Asia. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2022 (Edinburgh Historical Studies of Iran and the Persian World). 334 pp

کتاب جفری نش با عنوان دین، شرق‌شناسی و مدرنیته: جنبش‌های مهدوی ایران و جنوب آسیا به بررسی تلاقی دین، شرق‌شناسی و مدرنیته از طریق سه جنبش مهدوی، یعنی بابیت، بهائیت و احمدیه می‌پردازد. نش از تئوری پسااستعماری استفاده می‌کند و به شدت تحت تأثیر شرق‌شناسی ادوارد سعید، تحلیلی از دیگرگونگی‌های گفتمانی بین شرق و غرب در سیاست‌های استعماری را ارائه می‌دهد. این کتاب بررسی می‌کند که چگونه این جنبش‌ها با مخاطبان غربی در ارتباط بودند؛ در حالی که هم‌زمان سعی در جذب پیروان و افراد هم‌دل میان آنها را داشتند.

این کتاب به هشت فصل تقسیم شده است. فصول ابتدایی به بررسی ظهور جنبش‌های مهدوی در بستر تبدلات فرهنگی نامتقارن و گفتگو با قدرت‌های استعماری می‌پردازند. نش بررسی‌هایی را در مورد نمایندگان غربی این جنبش‌ها انجام می‌دهد؛ به ویژه آرتور گوبینو، ارنست رنان و متیو آرنولد. او عنوان می‌کند چگونه این عالمان بابیت و بهائیت را تصویر کردند که اغلب تحت تأثیر شرق‌شناسی رمانتیک قرار گرفته بود، و چگونه تفسیرهای آنها تصویری را از این جنبش‌ها به عنوان نمونه‌هایی از تجدید حیات مذهبی مدرن شکل داد.

نش به ویژه تأثیر گوبینو در شکل‌دهی به درک غربی از بابیت، دیدگاه‌های رنان در مورد شهادت و اهمیت آن در زمینه مذهبی مدرن و نقش براون به عنوان یک رسانه در انتقال داستان‌های بابی به مخاطبان غربی را مورد تأکید قرار می‌دهد. او همچنین احمدیه را با بهائیت مقایسه می‌کند و تفاوت‌های آنها در رویکردهای خود به گفتمان شرق‌شناسی، با وجود حفظ هویت اسلامی خود برجسته می‌کند.

کتاب با بحث در مورد واکنش‌های مسلمانان به این جنبش‌ها به پایان می‌رسد که بر پیچیدگی تطابق‌ها و مواضع موجود در جوامع مسلمان تأکید می‌کند. نش تصویرسازی این جنبش‌ها به عنوان محصول یا عامل استعمار غربی را رد می‌کند و تأکید می‌نماید که باید درکی متعادل‌تر از اتخاذ گفتمان شرق‌شناسی توسط آنها داشته باشیم.

هرچند کتاب نش دیدگاه‌های ارزشمندی را درباره‌ی وابستگی این جنبش‌های مهدوی به شرق‌شناسی غربی ارائه می‌دهد، برخی انتقادات درباره‌ی اشاره به جنبش احمدیه مطرح می‌شود. تمرکز کتاب بر بابیت و بهائیت ممکن است بحث در مورد احمدیه را کم‌رنگ کند که منجر به تأثیر نامتوازن در پوشش موضوع می‌شود. افزون بر این، سازماندهی کتاب که شامل منابع اصلی، ادبیات ثانویه، انحرافات زندگان نامه‌ای و نقل قول‌های طولانی است، ممکن است چالش‌هایی را برای خوانندگان در ردیابی مسیر استدلال ایجاد کند.

در نهایت کارنش به طور قابل توجهی به مناظره مداوم درباره‌ی رابطه بین اسلام و مدرنیته کمک می‌کند و نوری بر پیچیدگی تعاملات بین جنبش‌های مهدوی و شرق‌شناسی غربی می‌اندازد. با این وجود، برخی از مسائل مربوط به سازماندهی کتاب و عدم تعادل در پوشش موضوع نیازمند توجه بیشتر در نسخه‌های آتی یا مطالعات مرتبط در این باره است.